باسمه تعالی

شیوه‌نامه اجرایی کرسی‌های نظریه‌پردازی

در راستای حسن اجرای آیین‌نامه برگزاری کرسی‌های نظریه‌پردازی مصوب ۱۳۹۵/۸/۱۰ مجمع هیات حمایت از کرسی‌های نظریه‌پردازی، نقد و مناظره، شیوه‌نامه اجرایی شامل اهداف و فرایند، مدارک و مستندات برای صدور گواهی و فرم‌های مورد استفاده به شرح زیر می‌باشد.

الف) ماهیت نظریه

تعریف نظریه: مجموعه‌ای نظام‌یافته از مفاهیم و گزاره‌های به هم پیوسته و مکمل هم است که جنبه‌های گوناگون یک پدیده و روابط حاکم بر آن را تبیین و پیش‌بینی می‌کند.

عناصر نظریه:

۱. مجموعه‌ای از گزاره‌های منطقی، منسجم، مبتنی بر شواهد علمی و آزمایش‌های تأیید شده در مورد پدیده‌ها
۲. توضیحی عمیق از عمل و چرایی مجموعه‌ای از پدیده‌ها
۳. چارچوب کلی و جامع از وضعیت پدیده‌ها
٤. تبیین دامنه گسترده‌تری از واقعیت
٥. مجموعه‌ای از اصول، قوانین، فرضیات و تفسیرهای عمیق‌تری از جهان
٦. ارائه امکان پیش‌بینی رویدادهای جدید
۷. قابل آزمایش و تأیید یا رد
۸. متشکل از چندین مدل
۹. پایه و اساس شکل‌گیری مدل‌های جدید
۱۰. توضیحی جامع‌تر از چرایی و چگونگی پدیده‌ها
۱۱. قابلیت آزمایش و ارزیابی علمی برای پشتیبانی یا رد نظریه

معیارهای نظریه:

۱- تعیین مساله اصلی و کلان
۲- تعریف دقیق سازه‌های مفهومی
۳- بیان دقیق ارتباط سازمان‌یافته بین مفاهیم و متغیرها
٤- توان تبیین پدیده‌ها و روابط حاکم بر آن
٥- انسجام درونی و ارتباط سیستمی بین عناصر مفهومی
٦- عدم تناقض منطقی در ابعاد مختلف نظریه
۷- قدرت تعمیم نظریه با توجه به کلیت و شمول آن
۸- استحکام اصولی در مقابل تغییرات جدید و نظریه‌های مخالف

مراحل رشد و تکامل یک نظریه:

۱- مرحله شکل‌گیری: در این مرحله، هسته اولیه نظریه پدید می‌آید. پژوهشگر با مطالعه ادبیات موجود، مشاهده‌های اولیه، تحلیل داده‌ها و ایده‌پردازی مفهومی، مفاهیم کلیدی، گزاره‌ها و روابط احتمالی را شناسایی می‌کند. خروجی این مرحله معمولاً یک «طرح اولیه نظری» است که هنوز خام، انعطاف‌پذیر و نیازمند بازنگری است.

۲- مرحله توسعه و بسط: این مرحله قلب فرآیند نظریه‌پردازی است. در این مرحله، نظریه به‌تدریج غنی، دقیق و ساختارمند می‌شود. پژوهشگر از طریق آزمایش‌ها، تحلیل‌های عمیق‌تر، مطالعات میدانی، داده‌های تجربی و نقدهای همتایان علمی نظریه را پالایش می‌کند. همچنین:

- مفاهیم را بازتعریف می‌کند

- روابط میان عناصر نظریه را شفاف‌تر می‌سازد
- متغیرها و شرایط اثرگذار را مشخص می‌کند
- دامنه کاربرد نظریه را تعیین می‌کند

۳- مرحله تطبیق، آزمون و تعمیم: در این مرحله، نظریه تحت آزمون‌های تجربی و میدانی متعدد قرار می‌گیرد تا پایداری و قدرت تبیینی آن در شرایط مختلف، مشخص شود. اگر نظریه بتواند آزمون‌های متنوع را با موفقیت پشت سر بگذارد، به‌تدریج به سوی تعمیم‌یافتگی پیش می‌رود. پژوهشگر بررسی می‌کند که آیا نظریه:

- در محیط‌ها و گروه‌های مختلف، قابل‌اجراست؟
- در زمان‌ها و شرایط متغیر نیز کارآمد باقی می‌ماند؟
- قابلیت پیش‌بینی و تبیین پدیده‌ها را دارد؟

۴- مرحله تثبیت، پذیرش و انتشار: پس از تأییدهای تجربی، نظریه به‌تدریج توسط جامعه علمی و حتی عمومی پذیرفته می‌شود. در این مرحله:

- مقالات علمی، کتاب‌ها و گزارش‌ها منتشر می‌شود
- همایش‌ها، کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی برگزار می‌شود
- نظریه در نظام‌های دانشگاهی، پژوهشی و حرفه‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرد
- گروهی از پژوهشگران به توسعه آن می‌پردازند

(در این مرحله است که محقق، طرحنامه نظریه را تدوین و برای تایید و تصویب، مراحل و اقدامات لازم را شروع می‌کند).

۵- مرحله امتداد نظریه و ارتقا به نظریه کلان (مگانظریه): در این مرحله، نظریه به یک مرحله بالاتر از نظریه‌های معمولی می‌رسد. مگانظریه‌ها معمولاً تغییرات عمده‌ای در دیدگاه‌ها و مفاهیم موجود ایجاد می‌کنند و به تحولات علمی و اجتماعی بزرگی منجر می‌شوند. وقتی نظریه از سطح یک مدل علمیِ معمولی فراتر می‌رود و قادر می‌شود:

- منظومه‌ای از نظریه‌های کوچک‌تر را تبیین، تنظیم یا یکپارچه کند
- پارادایم‌های موجود را اصلاح یا بازتعریف کند
- چشم‌اندازی جدید برای یک حوزه علمی ایجاد کند
- نظریه در مراکز علمی و دانشگاهی تدریس و تحقیق شود
- دوره‌های پسادکتری برای نظریه تعریف و اجرا شود
- موسسه علمی توسعه نظریه ایجاد شود
- نظریه در سطح جهانی شناخته و به آن استناد شود

در این صورت به مگانظریه (Meta-theory) تبدیل می‌شود. مگانظریه‌ها معمولاً منشأ تحولات بزرگ علمی، فرهنگی و اجتماعی هستند و چارچوب‌های نظری جدیدی را ارائه می‌کنند.

الف) فرایند برگزاری کرسی نظریه

ایستگاه اول: کمیته دستگاهی:

گام اول: ارسال مستندات از سوی ارائه دهنده به کمیته دستگاهی:

مستنداتی الزامی که ارائه دهنده طرحنامه باید تحویل کمیته دستگاهی دهد، شامل موارد زیر است. چنانچه مستندات دیگری هم باشد که نشان دهنده اقدامات انجام شده در راستای طرحنامه نظریه است، می‌تواند ارسال شود:

۱- طرحنامه تکمیل شده: طرحنامه، مطابق چارچوب طرحنامه دبیرخانه تکمیل می‌شود. لازم است تمامی موارد با شرح و بسط کامل، دقیق، علمی و با ذکر منابع و مستندات تکمیل شود. طرحنامه باید از سوی ارائه دهنده امضا شود.

۲- رزومه علمی: شامل اطلاعات فردی، عکس جدید ارائه دهنده، مدارج علمی و تحصیلی، و آثار علمی و پژوهشی مطابق فرم هیات حمایت است.

۳- فایل مقالات یا کتاب منتشر شده در موضوع طرحنامه نظریه

ضوابط لازم:

۱- فایل‌ها هم در فرمت ورد (word) و هم پی‌دی‌اف (pdf) ارسال شود.

۲- هرکسی می تواند طرحنامه نظریه ارائه دهد، حتی اگر خارج از مراکز علمی باشد یا هیات علمی نباشد، یا در مرکزی اشتغال داشته باشد که فاقد کمیته دستگاهی باشد.

۲- در صورتی که محل اشتغال ارائه‌دهنده طرحنامه فاقد کمیته دستگاهی باشد، طرحنامه برای طی فرایند به نزدیکترین یا مرتبط‌ترین کمیته دستگاهی ارسال شود.

۳- در صورتی که نهاد علمی ارائه دهنده طرحنامه دارای کمیته دستگاهی است اولویت ارائه طرحنامه و برگزاری کرسی با همان نهاد خواهد بود، مگر اینکه:

۳-۱ به لحاظ موضوع، طرحنامه خارج از رشته‌های علمی آن مجموعه علمی باشد.

۳-۲ کمیته دستگاهی مربوط از دریافت طرحنامه امتناع ورزد.

۳-۳ کمیته دستگاهی متبوع، رضایت خود را برای ارائه طرحنامه به کمیته دستگاهی دیگر اعلام نماید.

۳-۴ طرحنامه به طور مشترک از سوی دو یا چند کمیته دستگاهی اقدام شود.

تبصره: رد شدن طرحنامه، مجوزی برای ارائه آن به کمیته دستگاهی دیگر نیست. درصورتی که طرحنامه در کمیته دستگاهی فرد شاغل رد شده باشد، اعتراض به آن در دبیرخانه هیات حمایت قابل طرح و بررسی است.

گام دوم: ارزیابی در کمیته دستگاهی:

کمیته دستگاهی اقدامات زیر را در راستای طرحنامه انجام می‌دهد:

۱- برگزاری جلسه اولیه: (بررسی مدارک و مستندات، پیگیری رفع نواقص احتمالی، تعیین داوران (حداقل دو داور با توانمندی علمی حداقل در سطح ارائه دهنده طرحنامه).

۲- ارسال به داوری و دریافت نظرات داوری: (داوری در قالب فرم داوری نظریه صورت می‌گیرد؛ داوری باید از طریق کمیته دستگاهی پیگیری شود، نه از طریق ارائه دهنده طرحنامه، در صورت تعارض نظر داوران، داوری مرجع انجام می‌شود؛ داوران نباید با طرحنامه و یا ارائه‌دهنده تعارض منافع داشته باشند؛ داور می‌تواند و بهتر است از مراکز علمی دیگری هم انتخاب شود).

۳- برگزاری جلسه تعیین تکلیف طرحنامه: کمیته دستگاهی با تشکیل جلسه و ارزیابی نظرات داوران، وضعیت طرحنامه را مشخص می‌کند. (کمیته دستگاهی در موارد لازم می‌تواند با دعوت از ارائه‌دهنده طرحنامه، سوالات و ابهامات را روشن سازد؛ اجماع نظر کمیته دستگاهی لازم است؛ صورتجلسه مطابق فرم هیات حمایت تنظیم و امضا می‌شود؛ طرحنامه چه در صورت تایید یا عدم تایید به هیات حمایت ارسال می‌شود).

٤- ارسال صورتجلسه و مستندات به دبیرخانه هیات حمایت: (لازم است تمامی طرحنامه‌ها به همراه مستندات و مدارک اعم از موارد تایید شده یا نشده به هیات حمایت ارسال شود).

٥- کمیته دستگاهی، تعداد ۱۰ نفر از متخصصان حوزه دانشی مرتبط با طرحنامه را مطابق جدول هیات حمایت معرفی می‌کند.

گام سوم: بررسی در کرسی تخصصی (کمسیون تخصصی):

۱- دبیرخانه هیات حمایت ضمن بررسی مدارک و مستندات طرحنامه در صورت نداشتن نواقص آن را بر حسب موضوع به یک یا چند کرسی تخصصی ارجاع می‌دهد. (در صورت وجود نواقص برای رفع آن به کمیته دستگاهی برگردانده می‌شود).

۲- کرسی تخصصی که مرکب از اساتید برجسته علمی در حوزه تخصصی است و بین ۱۰ تا ۲۰ نفر هستند، در طی جلساتی طرحنامه را بررسی و ارزیابی می‌کنند. (در صورت نیاز از صاحب طرحنامه دعوت می‌شود تا به سوالات و ابهامات پاسخ دهد).

۳- نتیجه ارزیابی طرحنامه در کرسی تخصصی طی صورتجلسه تکمیل شده (مطابق فرم هیات حمایت) به دبیرخانه هیات حمایت ارسال می‌شود. کرسی تخصصی می‌تواند با ذکر ایرادات طرحنامه آن را برای اصلاح برگرداند، یا برای برگزاری اجلاسیه‌ها آن را تایید نماید. همچنین کرسی تخصصی سطح نظریه را نیز تعیین می‌نماید)

٤- در صورت تایید طرحنامه، حداقل ۵ ناقد و ۵ داور مطابق فرم هیات حمایت برای برگزاری اجلاسیه معرفی می‌شود. (در معرفی کمیته داوران و شورای ناقدین، افراد معرفی شده کمیته دستگاهی هم مورد توجه قرار می‌گیرد).

٥- کرسی تخصصی نماینده خود را که از اعضای کرسی است جهت شرکت در اجلاسیه معرفی می‌کند.

گام چهارم: برگزاری اجلاسیه:

۱. اجلاسیه از سوی کمیته دستگاهی و ترجیحاً در همان مکان (مرکز علمی مربوطه) برگزار می‌شود.
۲. برای برگزاری اجلاسیه، مجوزی از سوی دبیرخانه هیات حمایت صادر می‌شود.
۳. احکام داوران و ناقدین از سوی هیات حمایت صادر می‌شود.
٤. مدیریت اصلی جلسه بر عهده هیات حمایت است.
٥. مدیریت هماهنگی و اجرایی اجلاسیه بر عهده رئیس کمیته دستگاهی است و بنابراین حضور ایشان در جلسه الزامی است.
٦. مسئولیت هماهنگی و برگزاری جلسه و هزینه‌های مربوطه و پشتیبانی لازم بر عهده کمیته دستگاهی است.
۷. لازم است از اعضای کمیته دستگاهی، مدیران، اعضای هیات علمی و دانشجویان برای شرکت در اجلاسیه‌ها دعوت به عمل آید.
۸. لازم است فراخوان اجلاسیه به همراه خلاصه طرحنامه در پورتال آن مجموعه علمی قرار داده شود.
۹. ابتدا پیش‌اجلاسیه برگزار می‌شود. (به لحاظ شکلی و فرایندی پیش اجلاسیه و اجلاسیه نهایی مشابه هم هستند. فقط این که در پیش اجلاسیه امتیاز دهی صورت نمی گیرد. نواقص طرحنامه برای اصلاح و تکمیل، مشخص و اعلام می‌شود. در صورت نیاز و وجود اشکالات اساسی، پیش اجلاسیه می‌تواند تکرار شود. در صورت عدم رفع نواقص و وجود اشکالات اساسی اجلاسیه نهایی برگزار نمی‌شود. صورتجلسه پیش اجلاسیه تهیه و به دبیرخانه هیات حمایت ارسال می‌شود).
۱۰. لازم است اجلاسیه نهایی بصورت تصویری و صوتی ضبط شود.
۱۱. برنامه اجلاسیه شامل: ۱-قرائت کلام الله مجید، ۳-خیر مقدم از سوی مدیر جلسه، ۴-اعلام برنامه، ۵-دعوت از صاحب طرحنامه و نیز شورای داوران و ناقدان جهت قرار گرفتن در جایگاه، ۶-ارائه صاحب طرحنامه، ۷-نقد ناقدان، ۸-پاسخ صاحب طرحنامه به ناقدان، ۹-پرسش کتبی یا شفاهی از سوی حضار، ۱۰-پاسخ صاحب طرحنامه به پرسش‌های حضار، ۱۱-طرح سوالات از سوی داوران، ۱۲-پاسخ صاحب طرحنامه به سوالات داوران، ۱۳-اعلام پایان جلسه از سوی مدیر جلسه، ۱۴-برگزاری جلسه شورای داوری، ۱۵-تحلیل و ارزیابی و تکمیل فرم‌های داوری، ۱۶-نتیجه‌گیری نهایی درباره طرحنامه.
۱۲. هر یک از داوران و ناقدین فرم ارزیابی طرحنامه (مطابق فرم هیات حمایت) را تکمیل و امتیازدهی می‌کنند.
۱۳. صورتجلسه اجلاسیه (مطابق فرم هیات حمایت) تنظیم و امضا می‌شود.
۱٤. میانگین امتیازات داوران به ترتیب زیر لحاظ خواهد شد: ۹۰ تا ۱۰۰ عالی؛ ۷۰ تا ۹۰ خوب؛ ۵۰ تا ۷۰ متوسط، زیر ۵۰ ضعیف.
۱٥. اجلاسیه، نظر خود را در خصوص سطح نظریه در صورتجلسه اعلام می‌کند.
۱٦. پس از برگزاری اجلاسیه نهایی، لازم است مستندات زیر به دبیرخانه هیات حمایت ارسال شود:
   ۱٦-۱- کتابچه نظریه/نوآوری: طرحنامه اصلاح و تکمیل شده در دو فایل ورد و پی‌دی‌اف مطابق فرمت موجود
   ۱٦-۲- صورتجلسه پیش اجلاسیه: مطابق فرمت موجود
   ۱٦-۳- صورتجلسه اجلاسیه نهایی: مطابق فرمت موجود
   ۱٦-٤- فیلم و صوت کامل اجلاسیه نهایی
   ۱٦-٥- تصاویری از شرکت‌کنندگان و حاضرین در اجلاسیه

خط مشی‌های کلی حاکم بر برگزاری کرسی‌ها

۱. رعایت مراتب و شئونات علمی.

۲. رعایت آزادی بیان، عدالت و اخلاق علمی در بیان دیدگاهها، نقدها و داوری‌ها.
۳. رعایت شخصیت و کرامت صاحبان نوآوری، نظریه پردازی، نقد و مناظره.
٤. پرهیز از سطحی‌نگری و عوامزدگی در برگزاری کرسی ها از قبیل: دقت در دعوت حضّار و نحوه اعلام نتایج.
٥. اجتناب از سیاست زدگی و جناحگرایی.

گام پنجم: تایید نهایی در مجمع هیات حمایت و صدور گواهی:

۱- طرحنامه به همراه مستندات و مدارک لازم در جلسه مجمع هیات حمایت، مطرح و مورد بررسی قرار می‌گیرد.
۲- در صورتی که مجمع، ایراداتی به طرحنامه وارد بداند، جهت اصلاح و تکمیل بر حسب نوع ایراد به مراجع مربوطه ارجاع داده می‌شود.
۳- در صورت تایید مجمع گواهی تایید نظریه با ذکر سطح آن برای فرد صادر می‌شود. همچنین گواهی حمایتی به کمیته دستگاهی ارسال می‌شود.
٤- گواهی‌های لازم برای معرفی به دستگاه‌های تعریف شده در آیین نامه صادر می‌شود.
٥- در کنگره نظریه‌پردازی تقدیرنامه ویژه نظریه‌پردازی ارائه می‌شود.

در صورت تغییر سطح نظریه، فرایندها از ابتدا باید شروع شود.